

[https://doi.org/10.32405/2522-9931-2021-17\(46\)-57-70](https://doi.org/10.32405/2522-9931-2021-17(46)-57-70)

УДК 159.92

Єфімова Анна Андріївна,

аспірант другого року навчання кафедри психології управління

Центрального інституту післядипломної освіти

ДЗВО «Університет менеджменту освіти».

Київ, Україна.

<https://orcid.org/0000-0001-5235-7077>

anjuta.efimova@gmail.com

ТЕОРЕТИЧНИЙ АНАЛІЗ ОСОБЛИВОСТЕЙ ПРОФЕСІЙНОЇ САМОРЕАЛІЗАЦІЇ ПРАКТИЧНИХ ПСИХОЛОГІВ

Анотація. У статті розглядаються теоретичні підходи до проблеми особливостей професійної самореалізації практичних психологів. Обґрунтовується актуальність проблеми самореалізації особистості взагалі і професійної самореалізації практичних психологів зокрема. Поява нових якісних та кількісних вимог до здатності людини к саморозвитку та самовдосконаленню продиктована в Україні, як змінами у соціально-економічних умовах, так і умовами світової фінансової кризи. Показано, що потреба у дослідженні цього питання впливає не лише з необхідності теоретичного дослідження процесу, вона викликана сьогоденною актуальністю вирішення прикладних питань професійної підготовки психологів і підвищення ефективності їхньої праці. Майбутня справа всього життя – пріоритетна складова самореалізації особистості взагалі й тому завжди зумовлює потребу її подальшого розвитку. Говорячи про професійну самореалізацію, ми маємо на увазі максимальне втілення людиною у різних сферах життя свого особистого внутрішнього потенціалу. Зроблено висновок, що проблему професійного зростання треба розглядати як систему відносин людини з самим собою і з суспільством. Спираючись на ідеї представників вітчизняних та зарубіжних психологів, встановлено більш детальнішу роль професійної самореалізації у формуванні практичних психологів сьогодення, сформульовано психологічні механізми професійного зростання, становлення професійної компетентності – основної умови самореалізації. Саме компетентність може бути тим індикатором, що дозволяє визначити готовність майбутнього фахівця до життя, його подальшого розвитку й активної участі у житті суспільства, а у психолога – розвиток професійно-значимих особистісних якостей, які складають основу професіоналізму.

Професія практичного психолога по-перше, має перетворюючий характер щодо особистості інших людей, по-друге, включає в себе, як мінімум, елементи професійного образу «Я» психолога і, по-третє, як максимум, ідеальний образ, відповідний уявленням про бажані результати. Вивчення проблеми особливостей самореалізації практичного психолога можливо на основі вивчення психологічних особливостей та професійного образу «Я-концепції» професій типу «людина-людина». Зміст професійної самореалізації практичних психологів являє собою багаторівневу динамічну систему, що є розвиваючою.

Ключові слова: самореалізація особистості; професійна самореалізація практичних психологів; професійна компетентність; самодетермінація; «Я-концепція» професій типу «людина-людина».

ВСТУП / INTRODUCTION

Постановка проблеми. У наш час помітно зростає науковий та дослідницький інтерес до проблеми самореалізації особистості, це притаманно як у вітчизняній, так і зарубіжній психологічній практиці. Цю тенденцію можна пов'язати зі змінами у соціально-економічних умовах, які мають місце в Україні і в усьому світі. Результатом наступного процесу є збільшення вимог до здатності людини к саморозвитку та самовдосконаленню. Тому можна зазначити, що наукове обґрунтування та правильна стратегія розвитку педагогічної освіти разом з грамотним психологічним супроводом – є однією з потреб громадян нашої країни. Особливо для практичних психологів потрібно вдосконалення шляхів власної професійної самореалізації. Але питання побудови психологічних механізмів що до формування успіхів в професії та складність на методологічному рівні самого поняття «самореалізація» залишається досі відкритим. Отже, потреба у дослідженні цього питання впливає не лише з необхідності теоретичного дослідження процесу, вона викликана сьогоденною актуальністю вирішення прикладних питань професійної підготовки психологів і підвищення ефективності їхньої праці. Спираючись на ідеї представників вітчизняних та зарубіжних психологів, необхідно встановити більш детальнішу роль професійної самореалізації у формуванні фахівця взагалі та практичних психологів сьогодення зокрема, знайти та сформулювати психологічні механізми професійного зростання, становлення професійної компетентності.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Свої праці автори Р. Кричевський, Т. Базаров, Т. Шульц, Г. Беккер, М. Мескон, Ф. Хедури,

О. Виханський, А. Наумов, А. Столяренко, А. Урбанович, І. Логінова, Л. Собчик, А. Занковського, Г. Герцберг, В. Леонтьєв, Є. Ільїн, А. Маслоу, Г. Олпорт, А. Абульханова-Славська, А. Асмолов, Л. Анциферова, Ф. Бондаренко, Є. Головаха, Г. Костюк, О. Кроник, Д. Леонтьєв, Г. Ложкін, С. Максименко, В. Роменець, С. Рубінштейн, Л. Сохань, В. Татенко, Т. Титаренко, Н. Чепелева та інші присвятили детальному вивченню поняття професійної самореалізації особистості. Самореалізацію розглядають як у більшості свідомий та цілеспрямований процес метою якого є розкриття власного потенціалу, що супроводжується максимальним опрідметнення сутнісних сил у різних видах практичної діяльності. Наприклад, К. Альбуханова-Славська, вважає, що самореалізація являє собою вищу стадію розвитку особистості, яка у свою чергу є результатом самовдосконалення та особистісного росту [1]. Також проблему вивчення професійної компетентності розглянуто і представлено у працях А. Бермуса, Н. Кузьміної, А. Маркової, В. Болова, Ю. Фролова та ін. Розглядаючи особливості самореалізації та шляхи становлення професійної компетентності разом, можна відповісти на головне питання дослідження, тому що досягнення високого рівня професійної компетентності і є основною умовою самореалізації.

МЕТА ТА ЗАВДАННЯ / AIM AND TASKS

Мета статті – представити теоретичний аналіз основних психологічних досліджень, присвячених ролі професійної самореалізації фахівця сьогодення взагалі та психолога зокрема у побудові перспективи професійного шляху та існуючих чинників їх здійснення.

Відповідно до мети у статті визначено наступні **завдання**: проаналізувати проблему ролі професійної самореалізації психолога у побудові перспективи майбутньої діяльності, формування професійної компетентності та визначити механізми професійного зростання.

ТЕОРЕТИЧНІ ОСНОВИ ДОСЛІДЖЕННЯ / THE THEORETICAL BACKGROUNDS

Сучасне соціальне середовище – трансформація соціально-політичного та економічного ладу у нашій країні, все більш інтенсивна інтеграція України до світової спільноти – передбачає становлення особистості іншого складу, тобто зумовлює постійне підвищення значимості професій типу «людина-людина» (О. Кокун), які мають перетворюючий характер щодо особистості інших людей (вчителі, викладачі, психологи, медики). Названі зміни призводять до доволі «нестандартних» викликів у різноманітних сферах

діяльності, що викликає появу нових вимог до фахівців: нові спеціальні здібності, навички, та навіть особистісні властивості, які разом з креативністю та самостійністю у засвоєнні нового професійного досвіду стануть основою для подальшої самореалізації особистості. Також слід зазначити зростання рівню відповідальності за будь-яке рішення стосовно людей, що залежать від тебе, та відповідальність за безпеку свого рішення спрямованого на людину.

А. Адлер одним з перших почав активно використовувати поняття «самореалізація». На його думку, подолання відчуття власної неповноцінності проходить завдяки досягненню максимального з можливого, а кожна людина прагне до переваг над оточуючими. Все це є фундаментальним та вродженим законом людського життя «щось, без чого життя людини неможливо уявити». Людина виступає творцем власної особистості, володіючи креативним «Я», вона ставить мету та знаходить шляхи для її досягнення. В даний час в психології не існує єдиної загальноприйнятої концепції самореалізації особистості. У науковій літературі можна виділити кілька підходів до дослідження даного явища: самореалізація розглядається як: мета, засіб, явище, процес, стан і результат [2].

Уявлення про самореалізацію як про спеціальну потребу розвивалося представниками гуманістичної психології. Узагальнюючи їх роботи, можна виділити наступні компоненти цієї потреби: реалізація своєї місії в світі, розкриття і використання своїх талантів і здібностей, особистісне зростання. К. Роджерс вважав, що лінії самоактуалізації є спадковими, вони генетично обумовлені та розкриваються з часом через природне дозрівання організму, стаючи більш диференційованими, спеціалізованими та розвиненими.

Д. Леонт'єв розглядає самореалізацію як спосіб трансляції своєї індивідуальності в просторі суспільних відносин через результати своєї діяльності, матеріальні або не матеріальні [3].

У працях Е. Галажінського самореалізація розглядається як особистісна властивість, яка передбачає пошук нових форм поведінки і подолання стереотипних форм.

Психологічний зміст самореалізації як процесу розглядалося у працях Е. Вахромова, Л. Коростилевой [2]. Ці автори підкреслюють, що самореалізація передбачає усвідомлення і осмислення себе у повсякденному житті, самостійний вибір цілей, найбільшою мірою сприяють особистісному розвитку.

Дослідження процесуального аспекту самореалізації Є. Вахромова і

Л. Коростилевой [2] показують, що самореалізація не володіє якістю саморуку, а є результатом активності самої особистості по регуляції своєї діяльності. У цьому контексті можна говорити про тісний взаємозв'язок феноменів самореалізації і самовизначення особистості в діяльності, так як в психології самовизначення розуміється як перехід від визначення своєї позиції «ззовні» до детермінації своєї активності зсередини.

На даний час в науковій літературі розробляється також суб'єктний підхід до самореалізації, що передбачає розгляд цього явища в контексті професійного самовизначення [4].

І. Коновалова [5] висунула та довела гіпотезу про необхідність відповідності особистісно-значущої позиції фахівця очікуванням соціального оточення від його діяльності, яке є одним з основних умов, що впливають на самореалізацію практичного психолога. Е. Деси, Р. Райан [3], досліджуючи активність людини, її здатність до самостійного здійснювання вибору стратегії саморозвитку, підкреслюють значущість в цьому процесі самодетермінації особистості. «Теорія самодетермінації націлена на визначення факторів, які живлять вроджений людський потенціал, що визначає зростання, інтеграцію і здоров'я, та на дослідження процесів і умов, які сприяють здоровому розвитку та ефективному функціонуванню індивідів, груп і співтовариств» (Ryan, Deci) [6] Під самодетермінацією (автономією) автори розуміють здатність до обирання та можливості вибору. У цей же час береться до уваги не лише вибір людина, а й обмеження (соціальні, фізичні, фізіологічні та ін.).

В. Болотов і В. Серіков запропонували свій погляд на поняття компетентності – «природа компетентності така, що вона, будучи продуктом навчання, не прямо витікає із нього, а є скоріше наслідком саморозвитку індивіда, його особистісного зростання, наслідком самоорганізації і узагальнення діяльнісного й особистісного досвіду. Компетентність – це спосіб існування знань, вмінь, освіченості, що сприяє особистісній самореалізації, знаходження майбутнім спеціалістом свого місця в світі, внаслідок чого освіта стає як високо мотивованою і в істинному сенсі – особистісно орієнтованою, що забезпечує максимальний запит особистісного потенціалу, визнання особистості довколишніми і усвідомлення нею самою власної значимості» [7].

За М. Рудь компетентність спеціаліста з вищою освітою виявляється у прагненні та здібностях (готовності) до реалізації власного потенціалу: особистісних якостей, знань, вмінь, навичок для продуктивної діяльності в професійній й соціальній сферах. Слід пам'ятати про особисту відповідальність за наслідки діяльності та прагнути вдосконалення [8].

М. Оверко пише [9], що професійна компетентність майбутнього психолога включає в себе: професійні знання, вміння, навички й здібності. Професійні знання майбутнього психолога – це відомості із загальної, соціальної психології, психології особистості, психодіагностики, вікової, педагогічної і практичної психології та інших загально професійних і спеціальних дисциплін, що становлять суть професії і визначених Державним стандартом відповідної освіти. М. Оверко [9] також розглянута певна ієрархія професійних знань психолога. *Теоретико-методологічні* — комплексне знання про людину. *Методичні* – сучасні технології психологічної роботи із різними віковими групами людей в різних соціально-педагогічних ситуаціях. *Професійні вміння* психолога – це його здатність застосовувати отримані професійні знання в своїй діяльності. *Комунікативні вміння*: вступати в контакти із різними людьми. *Прикладні вміння*: дослідницькі – аналіз, збір, опрацювання інформації, *Організаторські вміння*: ставити конкретні задачі, спрямовані на вирішення проблем; організовувати підлеглих на виконання завдань; *Аналітичні вміння*: вивчати особистість, її мікросоціум, ставити психологічний діагноз; *Педагогічні вміння*: навчати людей мистецтву допомагати іншим; виявляти резервні можливості особистості; *Вміння саморегуляції*: контролювати прояв своїх емоцій в будь-якій ситуації.

Н. Перегончук [10] у своєму теоретичному і практичному дослідженні зробила висновки про те, що професійна самореалізація і є та можлива користь, котру майбутній психолог може принести собі і суспільству своєю професійною компетентністю. Остання і є тим інтегральним утворенням, складним багатогранним процесом, який допомагає фахівцю реалізувати свої можливі здібності.

Дослідження вчених також показують, що становлення особистості в професійній сфері передбачає наступні етапи 1 – професійне самовизначення як вибір напрямку діяльності, 2 – Професійне становлення, 3 – зростання і розвиток професійної компетентності [3].

Відповідно до класифікації, запропонованої Є. Клімовим [11], професії, що передбачають постійну роботу з людьми та постійне спілкування в процесі професійної діяльності, належать до системи «людина-людина», тобто до групи професій соціономічних типу – лікар, медсестра, вихователь, гувернер, тренер, вчитель та ін. Окремо в цій групі можна виділити ті сфери діяльності, що пов'язані з наданням тієї чи іншої допомоги людині, а саме практичних психологів. Їх професія передбачає постійну роботу з людьми та безпосереднє спілкування в процесі професійної діяльності. Саме в цьому випадку об'єктом праці є інші люди,

тому до представників цієї професії висуваються підвищені вимоги [12].

МЕТОДИ ДОСЛІДЖЕННЯ / RESEARCH METHODS

Для досягнення зазначеної мети головними теоретичними методами наукового дослідження є такі: аналіз та синтез положень з наукової літератури за темою роботи, класифікація психологічних чинників професійної самореалізації практичних психологів.

Психологічний аналіз – один з ефективних методів, який дозволяє зробити висновки щодо основних чинників професійної самореалізації практичних психологів, створити образ так званого ідеального фахівця через призму обставин сьогодення – такий стан особистості, який відповідає певному рівню компетентності, ступеню повноти сформованості ціннісно-мотиваційної сторони особистості, творчих здібностей і досвіду діяльності.

РЕЗУЛЬТАТИ ДОСЛІДЖЕННЯ / RESEARCH RESULTS

Результати дослідження полягають у визначенні психологічних особливостей та детермінант професійної самореалізації практичних психологів за допомогою аналізу літературних даних.

Відомо, що майбутня справа всього життя – пріоритетна складова самореалізації особистості взагалі й тому завжди зумовлює потребу її подальшого розвитку. З іншого боку, професійна самореалізація особистості виступає як найбільш можливе втілення людиною свого внутрішнього потенціалу у всіх сферах життя [4], [13]. Розуміння цього феномена так чи інакше у літературі розглядалось недостатньо, але саме воно може дозволити сформулювати особливості та психологічні механізми професійного зростання фахівця. Тому проблему професійного зростання треба розглядати як систему відносин людини як з самим собою, так і з суспільством. Головною метою гуманного сучасного суспільства є таке розкриття можливостей людини, при якому він здатний творчо проявити себе, самоствердитися через соціально значущу діяльність.

Самореалізацію розглядають як результат, як підсумок або як засіб. У першому випадку самореалізація досліджується як рівень особистісного розвитку за критерієм успіху-неуспіху. У другому – самореалізація розглядається як певні підсумкові відрізки життєвого шляху. Самореалізація як засіб відноситься до кола інтересів філософських робіт, а для психології сам процес самореалізації становить науковий інтерес.

У той же час, невідповідність між особистісно-значущою позицією фахівця очікуванням соціального оточення від його діяльності, може бути

перешкодою для самореалізації, викликаючи непевність, зниження самооцінки, почуттями провини, нестабільність у роботі. Гармонійне поєднання цих умов служить основним критерієм професійного зростання фахівця, визначаючи його професійну ефективність.

Досягнення професійної компетентності розглядається як вид внутрішнього задоволення, який у свою чергу виступає детермінантою поведінки людини. При взаємодії із зовнішнім середовищем у людини з'являється внутрішня психологічна потреба в почутті компетентності. Ця потреба відіграє адаптивну роль, спрямовує поведінку людини та не пов'язана з біологічними потягами.

Саме компетентність може бути тим індикатором, що дозволяє визначити готовність майбутнього фахівця до життя, його подальшого розвитку й активної участі у житті суспільства, а у психолога – розвиток професійно-значимих особистісних якостей, які складають основу професіоналізму [14]. Професійні вміння визначають успішність практичної діяльності психолога, конкретні дії, прийоми, психологічні «техніки». Професійна компетентність психолога проявляється в творчому характері його діяльності, в активному пошуку новаторських підходів і інноваційних технологій. Таким чином, *професійна компетентність психолога* – це специфічна здібність індивіда, необхідна для ефективного виконання конкретних напрямів діяльності психолога на основі професійно важливих особистісних якостей, знань, умінь, навичок [9]. Тому поняття компетентності набуває актуальності.

Вивчення проблеми особливостей самореалізації практикуючого психолога неможливо без дослідження психологічних особливостей і професійного образу «Я-концепції» професій типу «людина-людина». Якщо брати до уваги вимоги сучасного суспільства у вигляді не тільки великого обсягу професійних знань, але й готовності до зміни і розвитку, до прийняття самостійних рішень, до співвіднесення своїх життєвих сенсів зі смислами суспільства та загальнолюдськими цінностями, то можна зрозуміти як зміст бажаних результатів співвідносяться з цінностями і ціннісними орієнтаціями суб'єкта професійної діяльності. Завдяки цьому професія практичного психолога по-перше, має перетворюючий характер щодо особистості інших людей, по-друге, включає в себе, як мінімум, елементи професійного образу «Я» психолога і, по-третє, як максимум, ідеальний образ, відповідний уявленням про бажані результати.

Отже, завдяки теоретичному аналізу психологічних досліджень знайдено основні умови самореалізації практичного психолога, які полягають насамперед у досягненні високого рівня професійної

компетентності мають на увазі ступінь повноти сформованості ціннісно-мотиваційної сторони особистості, творчих здібностей і досвіду діяльності.

ВИСНОВКИ ТА ПЕРСПЕКТИВИ ПОДАЛЬШИХ ДОСЛІДЖЕНЬ / CONCLUSIONS AND PROSPECTS FOR FURTHER RESEARCH

На підставі вищевикладеного можна зробити наступні висновки:

1. Основною умовою самореалізації практичного психолога є досягнення високого рівня професійної *компетентності*.

2. Вивчення проблеми особливостей самореалізації практикуючого психолога можливо на основі вивчення психологічних особливостей та професійного образу «Я-концепції» професій типу «людина-людина».

3. Психологічними детермінантами професійної самореалізації практичних психологів є особливості інтелектуальної, мотиваційної та ціннісно-смысловий сфер особистості суб'єктів.

4. Для ефективного розвитку якостей психолога-професіонала необхідно враховувати, насамперед, аналіз ціннісно-смыслового сприйняття світу суб'єктом, його особистісних конструктів, образу «Я» професіонала, мотиви його професійної діяльності.

5. Обов'язковою умовою формування психолога-професіонала є адекватна самооцінка, мотивація досягнення успіху, установка на результат, високий інтелект.

6. Готовність особистості практичного психолога до самореалізації має на увазі такий стан особистості, якій відповідає певному рівню компетентності, ступеню повноти сформованості ціннісно-мотиваційної сфери особистості, творчих здібностей і досвіду діяльності.

7. Зміст професійної самореалізації практичних психологів являє собою багаторівневу динамічну систему, що є розвиваючою. Різноманітність підходів до розуміння сутності самореалізації свідчить про різноманіття емпіричних проявів цього феномена на всіх рівнях функціонування психіки і обумовлює необхідність його подальшого теоретичного осмислення.

Перспективи подальших досліджень у цьому напрямі полягають у подальшому вивченні проблеми самореалізації практичних психологів як багаторівневу динамічну систему, що є розвиваючою.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ / REFERENCES (TRANSLATED AND TRANSLITERATED)

- [1] К. А. Альбуханова-Славская, *Стратегия жизни*. Москва, Россия: Мысль, 1991.

- [2] Л. А. Коростылева, *Психология самореализации личности: затруднения в профессиональной сфере: монография*. Санкт-Петербург, Россия: Речь, 2005.
- [3] *Современная психология мотивации: сборник*; Д. А. Леонтьева, Ред. Москва, Россия: Смысл, 2002.
- [4] С. Д. Максименко, «Особистість: прогноз розвитку і життєвий шлях: про пробл. прогнозування псих. Розвитку», *Психолог*, № 7, с. 5–10, 2006.
- [5] И. В. Коновалова, «О понятии «профессиональная релевантность школьного психолога», *Прикладная психология*, № 4, с. 4551–4561, 2000.
- [6] R. M. Ryan, E. L. Deci, Self-determination theory and the facilitation of intrinsic motivation, social development and well-being, *American psychologist*, Vol. 55, № 1, P. 68–78, 2000.
- [7] В. А. Болотов, В. В. Сериков, «Компетентностная модель: от идеи к образовательной программе», *Педагогика*, № 10, с. 8–14, 2003.
- [8] М. Рудь, «Компетентнісний підхід в освіті», *Вісник Львівського ун-ту. Педагогіка*, Вип. 21, ч. 1, с. 73–82, 2006.
- [9] М. Оверко, «Развитие профессиональной компетентности будущих специальных психологов в условиях образовательного учреждения», *Актуальные проблемы гуманитарных и естественных наук*, Т. 1, № 3, с. 107–110, 2009.
- [10] Н. В. Перегончук, «Професійна компетентність і професійна самореалізація майбутнього психолога в умовах трансформаційного суспільства», *Науковий вісник Херсонського держ. ун-ту. Психологічні науки*, Т. 2, вип. 6, с. 77–81, 2016.
- [11] Е. А. Климов, *Психология профессионального самоопределения: учеб. пособие*. Москва, Россия: Академия, 2005
- [12] Субъективные критерии эффективности профессиональной деятельности в профессиях типа «человек-человек». *Nauka-shop.com*. [Електронний ресурс]. Доступно: <http://www.nauka-shop.com/mod/shop/productID/26232/>
- [13] Ж. П. Вірна, *Мотиваційно-сміслова регуляція у професіоналізації психолога: монографія*. Луцьк, Україна: РВВ «Вежа» Волин. держ. ун-ту ім. Лесі Українки, 2003.
- [14] Л. Я. Барінова, «Психологічна компетентність особистості», *Вісник Одеського нац. ун-ту ім. І. І. Мечникова. Психологія*, Т. 19, вип. 1(31), с. 29–34, 2014.

THEORETICAL ANALYSIS OF THE FEATURES OF PROFESSIONAL SELF-REALIZATION OF PRACTICAL PSYCHOLOGISTS

Anna Yefimova,

graduate student of the second year of study Department
of Management Psychology Central Institute
of Postgraduate Education
SIHE «University of Educational Management».
Kyiv, Ukraine.

<https://orcid.org/0000-0001-5235-7077>
anjuta.efimova@gmail.com

Abstract. This article considers theoretical approaches to the problem of features of professional self-realization of practical psychologists. The urgency of the problem of self-realization of an individual in general and professional self-realization of practical psychologists in particular is substantiated. Increasing attention to this problem is associated with the introduction of higher requirements for such human qualities as the ability to self-development and self-improvement, which is dictated in Ukraine by both socio-economic conditions and the global financial crisis. It is shown that the need to study this issue stems not only from the need for theoretical research of the process, it is caused by the current urgency of solving applied issues of training of psychologists and increase the efficiency of their work. The future of life is a priority component of self-realization of an individual in general and therefore always determines the need for its further development. On the other hand, professional self-realization of an individual acts as the most possible embodiment of a person's inner potential in all spheres of life. It is concluded that the problem of professional growth should be considered as a system of human relations with oneself and with society. Based on the ideas of representatives of Ukrainian and international psychologists, a more detailed role of professional self-realization in the formation of practical psychologists of today is formulated: psychological mechanisms of professional growth, the formation of professional competence are considered as the main conditions for self-realization. Competence can be an indicator that determines the readiness of the future specialist for life, its further development and active participation in society, for the psychologist – the development of professionally significant personal qualities that form the basis of professionalism. The profession of a practical psychologist, firstly, has a transformative character in relation to

the personality of other people, secondly, includes at least elements of the professional image of «I» psychologist and, thirdly, at most, the ideal image corresponding to the desired results. Research of the problem of the peculiarities of self-realization of a practical psychologist is possible on the basis of studying the psychological features and professional image of the «I-concept» in professions such as «human-human». The content of professional self-realization of practical psychologists is a multilevel dynamic system that is developing.

Key words: self-realization of personality; professional self-realization of practical psychologists; professional competence; self-determination; «I-concepts» in professions such as «human-human».

ТЕОРЕТИЧЕСКИЙ АНАЛИЗ ОСОБЕННОСТЕЙ ПРОФЕССИОНАЛЬНОЙ САМОРЕАЛИЗАЦИИ ПРАКТИЧЕСКИХ ПСИХОЛОГОВ

Ефимова Анна Андреевна,

аспирант второго года обучения кафедры психологии управления

Центрального института последипломного образования

ГУВО «Университет менеджмента образования».

Киев, Украина.

 <https://orcid.org/0000-0001-5235-7077>
anjuta.efimova@gmail.com

Аннотация. В статье рассматриваются теоретические подходы к проблеме особенностей профессиональной самореализации практических психологов. Обосновывается актуальность проблемы самореализации личности вообще и профессиональной самореализации практических психологов в частности. Появление новых качественных и количественных требований к способности человека к саморазвитию и самосовершенствованию, которое придиктовано в Украине как изменениями в социально-экономических условиях, так и условиями мирового финансового кризиса. Показано, что потребность в исследовании этого вопроса следует не только из необходимости теоретического исследования процесса, она вызвана сегодняшней актуальностью решения прикладных вопросов профессиональной подготовки психологов и повышения эффективности их труда. Говоря о профессиональной самореализации, мы имеем в виду максимальное воплощение человеком в различных сферах жизни своего личного внутреннего потенциала. Сделан взвод о том, что проблему профессионального

роста надо рассматривать как систему отношений человека с самим собой и с обществом. Опираясь на идеи представителей отечественных и зарубежных психологов, установлена более подробная роль профессиональной самореализации в формировании практических психологов настоящего, сформулированы психологические механизмы профессионального роста, становления профессиональной компетентности – основного условия самореализации. Именно компетентность может быть индикатором, позволяющим определить готовность будущего специалиста к жизни, его дальнейшего развития и активного участия в жизни общества, а у психолога – развитие профессионально-значимых личностных качеств, которые составляют основу профессионализма. Профессия психолога во-первых, имеет преобразующий характер относительно личности других людей, во-вторых, включает в себя, как минимум, элементы профессионального образа «Я» психолога и, в-третьих, как максимум, идеальный образ, соответствующий представлениям о желаемых результатах. Изучение проблемы особенностей самореализации психолога возможно на основе изучения психологических особенностей и профессионального образа «Я-концепции» профессий типа «человек-человек». Содержание профессиональной самореализации практических психологов представляет собой многоуровневую динамическую систему, которая является развивающей.

Ключевые слова: самореализации личности; профессиональная самореализация практических психологов; профессиональная компетентность; самодетерминация; «Я-концепция» профессий типа «человек-человек».

REFERENCES (TRANSLATED AND TRANSLITERATED)

- [1] K. A. Al'buhanova-Slavskaya, Strategiya zhizni. Moskva, Rossiya: Mysl', 1991.
- [2] L. A. Korostyleva, Psihologiya samorealizacii lichnosti: zatrudneniya v professional'noj sfere: monografiya. Sankt-Peterburg, Rossiya: Rech', 2005.
- [3] Sovremennaya psihologiya motivacii: sbornik; D.A. Leont'eva, Red. Moskva, Rossiya: Smysl, 2002.
- [4] S. D. Maksymenko, «Osobystist: prohnoz rozvytku i zhyttievyi shliakh: pro probl. prohnozuvannia psyk. Rozvytku», Psykholoh, № 7, s. 5–10, 2006.
- [5] I. V. Konovalova, «O ponyatii «professional'naya relevantnost' shkol'nogo

- психолога», Прикладна психологія, № 4, s. 4551–4561, 2000.
- [6] R. M. Ryan, E. L. Deci, Self-determination theory and the facilitation of intrinsic motivation, social development and well-being, American psychologist, Vol. 55, № 1, P. 68–78, 2000.
- [7] V. A. Bolotov, V. V. Serikov, «Kompetentnostnaya model': ot idei k obrazovatel'noj programne», Pedagogika, № 10, s. 8–14, 2003.
- [8] M. Rud, «Kompetentnisnyi pidkhid v osviti», Visnyk Lvivskoho un-tu. Pedagogika, Vyp. 21, ch. 1, s. 73–82, 2006.
- [9] M. Overko, «Razvitie professional'noj kompetentnosti budushchih special'nyh psikhologov v usloviyah obrazovatel'nogo uchrezhdeniya», Aktual'nye problemy gumanitarnykh i estestvennykh nauk, T. 1, № 3, s. 107–110, 2009.
- [10] N. V. Perehonchuk, «Profesiina kompetentnist i profesiina samorealizatsiia maibutnoho psykholoha v umovakh transformatsiinoho suspilstva», Naukovyi visnyk Khersonskoho derzh. un-tu. Psykholohichni nauky, T. 2, vyp. 6, s. 77–81, 2016.
- [11] E. A. Klimov, Psihologiya professional'nogo samoopredeleniya: ucheb. posobie. Moskva, Rossiya: Akademiya, 2005.
- [12] Sub"ektivnye kriterii effektivnosti professional'noj deyatel'nosti v professiyah tipa «chelovek-chelovek». Nauka-shop.com. [Elektronnij resurs]. Dostupno: <http://www.nauka-shop.com/mod/shop/productID/26232/>
- [13] Zh. P. Virna, Motyvatsiino-smyslova rehuliatsiia u profesionalizatsii psykholoha: monohrafiia. Lutsk, Ukraina: RVV «Vezha» Volyn. derzh. un-tu im. Lesi Ukrainky, 2003.
- [14] L. Ya. Barinova, «Psykhologichna kompetentnist osobystosti», Visnyk Odeskoho nats. un-tu im. I. I. Mechnykova. Psykholohiia, T. 19, vyp. 1(31), s. 29–34, 2014.

*Стаття надійшла до редакції
28 травня 2021 року*